

İBNÜ'S-SÜNNÎ

(ابن السنّي)

Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed
b. İshâk ed-Dîneverî
(ö. 364/975)

Hadis âlimi.

280'den (893) sonra Dînever'de doğdu. Ailesi Ca'fer b. Ebû Tâlib'in mevâlisinden olduğu için Hâşimî ve Ca'ferî nisbeleriyle de anılır. Tahsil için gittiği Bağdat, Basra, Kûfe, Harran, Dimaşk, Mısır, Cizre gibi ilim merkezlerinden Nesâî, Ebû Halîfe el-Cumahî, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Zekerîyyâ b. Yahyâ es-Sâcî, İbnü'l-Bâgandî, Ebû'l-Kâsım el-Begavî, İbn Ebû Dâvûd, Ebû Arûbe ve İbn Cevzâ gibi muhaddislerden faydalandı. En çok istifade ettiği hocası Nesâî'den dolayı kendisinden "sâhibü'n-Nesâî" diye bahsedilen İbnü's-Sünnî (Sübkî, III, 39) öğrenimini tamamladıktan sonra Dînever'e yerleşti. Talebeleri arasında Ebû'l-Hasan Muhammed b. Ali el-Alevî, eserlerinin râvisi Kadî Ebû Nasr Ahmed b. Hüseyin el-Kessâr, Ebû Ali Ahmed b. Abdullah el-İsfahânî, Ali b. Ömer el-Esedâbâdî gibi âlimler yer almaktadır. Zehebî, Nesâî'nin *es-Sünenü'l-kübrâ'sını* İbnü's-Sünnî'nin *el-Müctebâ* adıyla ihtisar ettiğini ve eldeki *Sünenü'n-Nesâî*'yi

onun meydana getirdiğini söylemekte (*A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 256; *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 940), Sehâvî ise kitabı bizzat Nesâî'nin ihtisar ettiğini belirtmektedir (*Buğyetü'r-râgıb*, s. 40). Ebû Ya'lâ el-Halîlî ve Zehebî, İbnü's-Sünnî için hâfız ve sika terimlerini kullanmış, Hamza el-Kinânî'nin ona çok değer verdiği belirtilmiştir. Müttaki bir Şâfîî âlimi olan İbnü's-Sünnî 10 Şevval 364'te (23 Haziran 975) vefat etti. Ebû Ya'lâ el-Halîlî'nin 359'da (970) öldüğünü söylemesi doğru değildir.

Eserleri. 1. *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*. Hz. Peygamber'in günlük dua ve zikirleriyle bu konudaki tavsiyelerini ihtiva eden ve 773 (778) rivayeti 459 bab halinde bir araya getiren eser (*DîA*, III, 28) Haydarâbâd'da (1315, 1358) ve Kahire'de (1397/1976) basılmış, daha sonra Abdülkâdir Ahmed Atâ tarafından kısmen (Kahire 1389/1969; Beyrut 1399), Beşîr Muhammed Uyûn (Dimaşk 1407/1987), Ebû Muhammed Sâlim b. Ahmed es-Selefî (Beyrut 1408/1988) ve Ebû Muhammed Abdurrahman Kevser el-Berî (Beyrut 1410/1989) tarafından geniş bir şekilde tahkik edilerek yayımlanmıştır. 2. *Kitâbü'l-Kanâ'a*. Yetmiş bir hadisi ihtiva eden eseri Abdullah b. Yûsuf el-Cüdey neşretmiştir (Riyad 1409/1989). 3. *e't-Tıbbü'n-nebevî* (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 3585). 4. *Fe-*

zâ'ilü'l-a'mâl (el-Mektebetü'l-Ezheriyye, Hadis, nr. 4146).

İbnü's-Sünnî'nin bunlardan başka *el-İcâz fi'l-hadîs*, *Riyâzetü'l-müte'allimîn* (yedi cüz), *Fazlü'l-benîn ve'l-benât* gibi eserlerinin bulunduğu kaydedilmektedir. Fuat Sezgin, onun *eş-Şirâtü'l-müstakim* adlı eserinin yazma nüshasının Chester Beatty Library'de (nr. 3303) bulunduğunu ileri sürmüştü de (GAS, I, 198) eserin fotokopisini gördüğünü belirten Abdullah b. Yûsuf el-Cüdey, bunun *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*'nin bir nüshası olduğunu söylemektedir (*Kitâbü'l-Kanâ'a*, neşreden giriş, s. 14).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü's-Sünnî, *Kitâbü'l-Kanâ'a* (nşr. Abdullah b. Yûsuf el-Cüdey), Riyad 1409/1989, neşreden giriş, s. 7-37; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VII, 176; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 116-117; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târihi Dimaşk*, III, 230; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 255-257; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 939, 940; Safedî, *el-Vâfi*, VII, 362; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhi), III, 39; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 37; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs*, Beyrut 1403/1983, III, 178; a.mlf., *el-İ'lân bi't-tevbi*, s. 297; a.mlf., *Buğyetü'r-râgıb* (l-mütemennî fi hatmi'n-Nesâî) (nşr. Ebû'l-Fazl İbrâhîm b. Zekerîyyâ), Kahire-Beyrut 1411/1991, s. 38, 40, 94; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1006, 1451; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 66; Sezgin, GAS, I, 198; "İbn Sünnî", *DMBİ*, III, 719-720; İsmail L. Çakan, "Amelü'l-yevm ve'l-leyle", *DîA*, III, 27-28.

ABDULLAH AYDINLI

İBNÜ'S-SÜVEYDİ

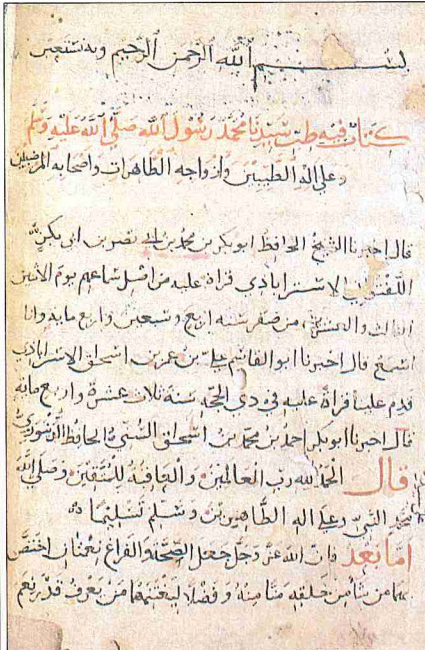
(ابن السويدي)

Ebû İshâk İzzüddin İbrâhîm
b. Muhammed b. Tarhân
el-Ensârî es-Süveydî
(ö. 690/1291)

Hekim, tabiat âlimi, düşünür ve şair.

600 (1203-1204) yılında Dimaşk'ta doğdu ve burada yetişti. Ashaptan Sa'd b. Muâz'ın neslinden gelir ve dedesine (veya babasının dedesine) nisbetle İbn Tarhân diye de anılır. Babası Dimaşk'ın 100 km. güneyindeki Süveydâ'da yaşayan bir tüccardı. İlk öğrenimini, samimi dostu İbn Ebû Usaybia ile birlikte Ebû Bekir es-Sıkkî'den gördü. İbn Mülâib, Ahmed b. Abdullah el-Attâr es-Sülemî, Müsnidü't-Şâim diye bilinen hadis ve fıkıh âlimi Kerîme'nin kardeşi Ali b. Abdülvehhâb, Hüseyin b. İbrâhîm b. Seleme ve Ebû'l-Berekât Zeynül-ümenâ İbn Asâkir'den hadis dinledi. Mühezzebüddin ed-Dahvâr'dan tıp, İbn Mu'tî ve Necibüddin Ya'kûb el-Kindî'den edebiyat tahsil etti. Takıyyüddin Haz'al b. Asker en-Nahvî'den Ha-

İbnü's-Sünnî'nin *e't-Tıbbü'n-nebevî* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 3585)

İbnü's-Süveydî'nin *el-Bâhir fî (ma'rifeti) l-cevâhir* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3697/2)

rîfî'nin *el-Makâmât*'ını okudu. Çağının en büyük botanikçisi kabul edilen Endülüslü İbnü'l-Baytâr'dan Dimaşk'ta ikametî sırasında eczacılık dersleri aldı. Birzâfî, İbnü'l-Habbâz ve daha başkaları kendisinden rivayette bulundular; oğlu Bedreddin Muhammed ile Ebü'l-Fazl İsmâil b. Ahmed er-Reşîd el-İrâkî önde gelen öğrencilerindendir. Tıp alanında eser yazacak kadar ilerledikten sonra Dimaşk'ta Nûreddin Zengî'nin yaptırdığı Bîmâristân-ı Nûrî ile Bâbü'lberîd'de ve kale içindeki hastahanelerde hekimlik yaptı, hocası Dahvâr'ın kurduğu Dahvâriyye Medresesi'nde tıp dersleri verdi; hayatının sonlarında tıpta otorite kabul ediliyordu. Arap dili, edebiyatı ve tarihini iyi bilen, özellikle cinas ve tıbâk sanatlarında başarılı bir şair olan İbnü's-Süveydî, kaynaklarda belirtildiğine göre genellikle tıp sahasında olmak üzere yeni küffî tarzı ve İbnü'l-Bevâb üslûbunda pek çok da kitap istinsah etmiştir. 690 yılı Şâban ayında (Ağustos 1291) Dimaşk'ta vefat etti.

Eserleri. 1. *et-Tezkiretül-hâdiye ve'z-zahîretül-kâfiye* (*et-Tezkire, Tezkiretül-s-Süveydî, et-Tezkiretül-müfide ve'z-zahîretül-hâmide*). Üç büyük cilt hacmindeki eser Mısır'da neşredilmiştir (Bulak 1275, 1298, 1301; Kahire 1302). Câfînûs ve Ebû Bekir er-Râzî başta olmak üzere 400 kadar Doğulu ve Batılı ilim adamından alın-

tılar yapan İbnü's-Süveydî kendi gözlemlerinden çok az bahsetmiştir. İlmî seviyesi düşük olan kitaptaki reçetelerin çoğu az bilinen basit ilaçlardan oluşur; eserde ayrıca simyacılık (hermetik) metotlarıyla maddeleri birbirine dönüştürerek ilaç yapma ve hastaları büyüyle tedavi etme yollarına da yer verildiği görülür. Kitabın bilinen muhtasarlarının en meşhuru, Abdülvehhâb eş-Şa'rânî'nin (ö. 973/1565) İstanbul kütüphanelerinde ve Gotha'daki Herzoglichen Bibliothek'te çeşitli yazma nüshaları bulunan ve birçok defa basılan *Kalâ'idü'l-mercân fî tıbbi'l-ebdân* adındaki eseridir (Bulak 1275; Kahire 1271, 1294 [Ali b. Abbas el-Mecûsî'nin *Kâmilü's-sınâ'ati't-tıbbiyye* siyle birlikte], 1298, 1301, 1302, 1304, 1305, 1311, 1314 [son iki baskı Ahmed el-Kalyûbî'nin *Tezkire* siyle birlikte]). Kanûnî devri Türk hekimlerinden Kaysûnîzâde Bedreddin tarafından özel isimler çıkarılarak ve takdim tehir gibi bazı değişikliklerle meydana getirilen ikinci bir muhtasarının tek nüshası da Gotha'dadır (nr. 2026). Kimin tarafından yapıldığı bilinmeyen 953 (1546) tarihli bir muhtasarından başka (Brockelmann, *GAL*, I, 650) Muhammed b. Yûsuf el-Lebib el-Herevî ve Muhammed b. İshak el-Eberkühî imzalarını taşıyan iki muhtasarı daha vardır (yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 900). 2. *el-*

Bâhir fî (ma'rifeti) l-cevâhir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3697/2; diğer nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, I, 650). 3. *es-Simât fî esmâ'i'n-nebât*. Bilinen tek nüshası Paris Bibliothèque Nationale'de bulunmaktadır (nr. 3004). 4. *Şerhu'l-Esbâb ve'l-'alâmât*. Necîbüddin es-Semerkindî'nin *el-Esbâb ve'l-'alâmât* adlı eserinin şerhidir (Manisa İl Halk Ktp., nr. 1831). 5. *Şerhu Mûcezi'l-Kânûn*. İbn Sînâ'nın *el-Kânûn*'u üzerine İbnü'n-Nefis'in yaptığı çalışmanın şerhidir (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 334). 6. *Havâşşü'l-ahcâr mine'l-yevâkî't ve'l-cevâhir*. Muhtemelen *el-Bâhir fî l-cevâhir* ile aynı kitaptır. 7. *Tuhfetü'l-hakîm fî t-tıb*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Usaybia, *Uyûnü'l-enbâ*, s. 759-761; Zehebî, *el-İber*, III, 381-382; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, I, 48-49; Safedî, *el-Vâfi*, VI, 123-125; Yâfîî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 216; İbn Kesîr, *el-Bîdâye*, XIII, 325; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, VIII, 28; a.mlf., *el-Menhelü's-şâfi*, I, 142-145; Nuaymî, *ed-Dâris fî târîhi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, II, 130; *Keşfü'z-zunûn*, I, 219, 386, 824; II, 1900; *Hedîyyetü'l-'ârifîn*, I, 12; Serkis, *Mu'cem*, I, 1064-1065, 1132-1133; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, I, 97-98; Ziriklî, *el-'Alâm* (Fethullah), I, 63; Pertsch, *Gotha*, I, 90; III, 483; IV, 6-8, 59; Sartori, *Introduction*, II/2, s. 661-662; Brockelmann, *GAL*, I, 650; *Suppl.*, I, 900; M. Ullmann, *Die Medizin im Islam*, Leiden 1970, s. 284-285; a.mlf., "Die Tadmira des Ibn as-Suwaydî", *Isl.*, sy. 54 (1977), s. 33-65; Şegen, *Fihristü mahtûâtü't-tıbbi'l-İslâmî*, s. 53, 370; a.mlf., *Nevâdirü'l-mahtûât fî mektebâti'l-Türkiyya*, Beyrut 1975, II, 216; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, III, 578; A. Dietrich, "al-Suwaydî", *E²* (Ing.), IX, 909-910; Kahhâr Mukîmî, "İbn Süveydî", *DMBİ*, III, 723-724.

ALİ HAYDAR BAYAT

İBNÜ'Ş-ŞA'ÂR (ابن الشعار)

Ebü'l-Berekât Kemâlüddîn el-Mübârek b. Ebî Bekr Ahmed b. Hamdân el-Mevsîlî (ö. 654/1256)

Eđip ve tarihçi.

595 (1199) yılında Musul'da doğdu. Deve vb. hayvanlar için kıldan (şa'r) palan, semer gibi gereçlerin yapımı işiyle uğraştığı için İbnü'ş-Şa'âr lakabıyla tanındı. Daha sonra İbnü'd-Dübeysî, Ebû Muhammed İbnü'l-Cevzî ve İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî'den ders alarak kendini yetiştirdi. Ebü'r-Rebî Süleyman b. Muzaffer el-Erbilî'den hat öğrendi ve kitap istinsah ederek geçimini sağlamaya çalıştı. Ebû İshak İbrâhim b. Muzaffer'in vaazlarına devam ettiği 620 (1223) yılı dolaylarında